

MIKSZÁTH KÁLMÁN: MAGYARORSZÁG ÉS A PARLAMENTARIZMUS

a csak a tények megállapítására szorítkozunk, azt kell mondanunk, hogy a parlamentarizmus behozatala Magyarországon az 1848-as forradalomnak volt egyik vívmánya.

De egyben azt is meg kell állapítanunk, hogy az 1849-es összeomlás követő 18 éves abszolútizmus után a parlamentarizmus az újra meginduló magyar közéletnek nyomban fókuszává tudott válni: ahonnan szétáradt az ország gazdasági, szellemi és erkölcsi jóléte, úgyhogy nem lehet elzárkózni egy további megállapítás elől sem, amely szerint a parlamentarizmus behozatala több volt szerencsés adóciónál, mert benne egy olyan alkotmánytörténelmi folyamat is betetőzést nyert, amelynek magvát a magyar alkotmányos érzület a történelem legviszontagságosabb korszakain át mindig gondosan óvta, ápolta és fejlesztette.

Ennek volt köszönhető, hogy a parlamentarizmus beoltva az ezeréves magyar törzsbe, nemcsak a közélet emelkedett etikájának értékes gyümölcsét érlelte meg, hanem a törzsnek is újabb, terebélyes fejlődését és megerősödését eredményezte.

Abban az időben, amikor Európában a feudális berendezkedés és az abszolút monarchia önkénykedő törekvései oly rendszereket teremtettek, amelyek az emberiség szabad fejlődését a nyers erő hatalmi gúli alá hosszú időre eltemették; Magyarországon az angol Magna Chartával egyidőben, de az angol felfogástól mégis függetlenül, ősi hagyományokra támaszkodva az Arany Bullában intézményesen biztosított az a gon-

dolat, hogy a legfőbb hatalomnak osztályos birtokosa: a király és a nemzet; és hogy ez a hatalom jogilag és erkölcsileg csak akkor teljes, ha gyakorlásában a király és nemzet befolyása egybeolvad.

A magyar alkotmányos szabadságnak ez a kettős alaptétele a magyar nemzet részéről elvileg soha fel nem adatott és a legnehezebb időkben is a nemzet mindig megtalálta a módját, hogy a királyi hatalom túltengésével szemben, előbb vagy utóbb, befolyását érvényesíteni tudja. A magyar történelem egész folyamán az alkotmányos szabadság volt a szabály, a királyi önkény a kivétel.

A magyar alkotmány már a XIII-ik századtól kezdve ismerte az alkotmányos felelősség elvét: 1231-ben törvény mondja ki a nádor elmozdíthatóságát; 1298-ban egy másik törvény ezt az elvet alkalmazza a király mellé választott tanácsadókra nézve. Az országgyűlésnek ellenőrzési joga a végrehajtó hatalom kezelőivel szemben ezután végighúzódik az egész magyar Corpus Jurison.

A magyar alkotmánynak, eltérőleg az Európaszerte uralkodó rendszerektől, erősen demokratikus magva is volt. A kor felfogásához képest a nemesség alkotta ugyan a közjogi nemzetet; de a nemesség maga fölött nem ismert más urat, csak a királyt és kebelén belül a teljes egyenjogúság elvét vallotta, tekintet nélkül arra, hogy privilégiumait latifundiумokon vagy kicsiny telkeken gyakorolta. A magyar nemesség nem ismerte a kizárólagosság elvét sem: bárkit szívesen fogadott kebelébe, ha magát erre érdemessé tette. És a királyok is bölcsék voltak a nemesi kiváltságokat bőkezűen osztogatni: s gyakran egész falvakat emeltek egy tollvonással a nemesi sorba. Oly nagy is volt a magyar nemesek száma, hogy pl. az 1848-as forradalmat megelőzőleg jóval felülmúlta a Lajos Fülöp-féle királyság cenzusos választóinak számát. Szekfü Gyula közli, hogy 136.000 magyar nemes választóval (11 millió lakosból) szemben Franciaországban 1830 előtt 30 millió lakos közül csak 94.000-nek, a júliusi forradalom után 188.100-nak volt joga az alsóházba képviselőt küldeni. (Három Nemzedék 74. 1.)

A magyar alkotmányos szabadságnak demokratikus alap gondolata abban is megnyilvánult, hogy a magyar nemzet, kitéve az idegen elemek állandó beözönlésének, sohasem helyezkedett ezekkel szemben a jogfosztás álláspontjára. A bevándorolt idegen elemet nemcsak kultúrájának előnyeiben, hanem jogintézményeinek védelmében is részesítette. Nemcsak elismerte régi hazájukból magukkal hozott jogait, hanem újakkal, értékesebbekkel ruházta fel őket. A magyar városok idegenajkú lakossága olyan széleskörű előjogokat élvezett, hogy többször előfordult az is, hogy a város falain belül megtelepedett nemesek lemondottak nemesi jogaikról, hogy azt a polgári jogokkal cserélhessék fel. Ha pedig az idegen ajkú polgár, érdemei folytán, nemesi rangra emelkedett, az „una

eademque nobilitas” elvénél fogva, nyomban a Szent Korona olyan egyenjogú tagjává vált, mint a legősibb magyar családok bármely ivadéka.

A magyar alkotmánynak ez a demokratikus szelleme áthatotta a magyar nemesség világfelfogását is. És mert mindig fogékony volt a szabadság gondolatával szemben, a nemesség zászlóhordozójává vált. azoknak a nagy gondolatoknak, amelyek a korhadt Európa újjáalakítását munkába vették. Reformatio, vallásszabadság, lelkiismereti szabadság nem egyszer Magyarországon vívták meg döntő harcukat. Azok az eszmék is, amelyek a francia forradalmat elindították, a magyar nemesség körében fogékony talajra találtak és a XVIII. század utolsó évtizedében életre hívták azt a reformmozgalmat, amelyet rövid felpezsdülés után a francia forradalom elfajulásai következtében megijedt bécsi udvar jóidőre vérbe fojtott.

A XIX-ik század negyvenes éveiben újra meginduló reformkorszakban nemcsak a korszellem helyes felismerése, hanem a szabadsággal való élni tudás sokszázados iskolázottsága vezette a magyar nemességet arra az útra, amelyen nevét dicsőséggel írta be a történelembe. Előharcosa lett annak a mozgalomnak, amelynek célja a nemesi jogok eltörlése és a jobbagyság felszabadítása volt akkor, amikor a világ kétharmad részében, az európai civilizáció élén haladó nemzetek fővédnöksége alatt, a rabszolgaság még intézményesen fennállott.

Ennek a mozgalomnak volt egyik hajtása a népképviselő behozatala, a felelős minisztérium felállítása; és ezzel a parlamentarizmus megteremtése. Ha kétségtelen is, hogy azoknak a nagy magyar államférfiaknak, akik a parlamentarizmus érdekében sikrasszálltak, elsősorban Anglia példája és nagysága lebegett a szemük előtt; az is kétségtelen, hogy ők egyenes lelki utódai voltak azoknak a nagy magyar hazafiaknak, akik egy ezeréves történelem minden viszontagságán át körömszakadtáig védtek a magyar alkotmányos szabadság ősrégi kettős alapelvét: a nemzet befolyásának biztosítását a végrehajtó hatalom gyakorlására; és a király és nemzet közjogi és erkölcsi egységének megvalósítását.

Ez a két ősrégi alapelve a magyar alkotmányos szabadságnak nyerte betetőzését a parlamentarizmus intézményében: az első a politikai miniszteri felelősség gondolatában; a második a parlamenti szuverenitás rendszerének kiépítésében.

De nemcsak a korszellemnek is megfelelő betetőzését nyerte, hanem *kifinomodását is*; mert az alkotmányjog merev, kevésbé alkalmazkodó keretei fölé a magyar politikai szellem a parlamentarizmusban kiépítette a politikai erkölcs hajlékonyabb, rugalmasabb, finomabb, az alkotmány zavartalan működését biztosító ethikai rendszerét.

Az angol alkotmány legalaposabb ismerői sokat beszélnek arról a nagy átalakulásról, amely a parlamenti ethika nem írott szabályainak

hatása következtében, a jogi keretek változatlan fentartása mellett, az alkotmány egész szerkezetét átépítette. Egy ilyen átalakulás észlelhető a magyar parlamentarizmus történetében is.

A magyar parlament a törvényhozás szervéből az egész politikai élet irányítójává alakult át, *oly egyetemes szervvé, ahol az ország közéletének valamennyi értéke képviselve volt. Az 1867-i kiegyezésben, a körülmények kényszerhatása alatt, az Ausztriával szemben elvállalt dualizmus a nemzet függetlenségének csorbulását is jelentette. Ezzel szemben a magyar nemzet szuverenitása a parlamentben jutott a maga egészében kifejezésre. Így vált a parlament nem pusztán szimbólumává a nemzet képviselőjének, hanem valódi színterévé a nemzeti élet erőinek: legfőbb orgánumává magának az állami életnek.*

A parlamentarizmus Magyarország legutolsó félszázadának történetében nem tisztán mint kormányzati forma, nem csupán mint politikai expediens helyezkedett el, hanem mint a magyar állam fennmaradásának egyik pillére, a közszabadság biztosítója, a sok századon át gyakorolt és kialakult magyar politikai hivatottság kifejezője, jutott a nemzet életében döntő szerephez.

A magyar parlamentarizmus, hasonlóan az angol parlamentarizmushoz, azt a politikai felfogást hozta kifejezésre, hogy sem a képviselőház tagjai, sem a választók nagy tömegei a rájuk ruházott közhatalomnak nem tulajdonosai, csak bírlalói; a közérdeknek szolgálói, nem pedig a képviselt érdekek urai. A mi parlamentünk így nem is válhatott soha a számtani többség képviselőjévé, a suffrage universel központi szervezetévé, hanem megmaradt a nemzet képviselőjének, a közérdek legmagasabb szervezetének eszményi magaslatán.

Ez adott a magyar parlamentarizmus történetének sajátos jelentőséget. A magyar államférfiak nem a külföldön szívták magukba a demokratikus korszellemet, de magukkal hozták azt ezer év tanulságaiból a magyar alkotmány intézményeiben leszűrve. Ezért óvakodtak annyira a külföldi minták után lázasan összehevenyészni egy idegen demokrácia Potemkinfalvait, hanem e helyett a maguk történelmi útján törekedtek a maguk történelmi gyökerű demokráciájuknak fokozatos kiépítésére.

Amikor világszerte a korlátlan szavazat jog megvalósítása következtében a parlamentarizmus elhanyagolásával találkozunk: amikor mindenfelé a parlamenti férfiak és a politikai írók a parlamentarizmus csődjéről beszéltek, amikor a demagógia felülkerekedésével a parlamentek kicsinyes érdekeknek, silány emberek kapaszkodásainak, a tömegek alacsony érzéseit felkorbácsoló szenvedélyeknek zsákmányává és végeredményben az alkotmányos közszabadság teremtőjévé lettek, akkor Magyarországon élet-halál harc folyt a parlamentarizmus tiszta formájának megmentése érdekében.

A magyar államférfiak elszántsága, a nemzeti közvélemény józan-sága átsegítették a magyar parlamentet a válságon. A magyar parlament ki tudta vetni magából a betegség kórját, nehéz időkben meg tudta őrizni munkaképességének rendjét, meg tudta tanácskozásait védeni a demagógia pusztításaival szemben, fel tudta emelni színvonalát a nemzeti célok magasabb atmoszférájába, meg tudta tartani rendeltetésének hivatását akkor is, amikor az egész kontinens parlamentarizmusai válságos helyzetben agonizáltak. Magyarország volt Kelet Angliája, ahol az alkotmányos szabadságot a politikai lelkiismerettel, a komoly méltóságot a politikai harci készséggel, a haladás követelményeit a felelősség erkölcsi súlyával párosítva találjuk a politikai életben.

Ekkor emelkedett ki annak jelentősége, hogy Magyarország a parlamentarizmus behozatalával nem pusztán adoptióra szorítkozott, hanem hogy be tudta illeszteni ezt véráldozattal megvédelmezett ezeréves alkotmányának keretébe. A parlamentarizmus ezzel része, betetőzése, kifinomodása lett annak az alkotmánynak, amelynek minden egyes tételéért a nemzet megtanult körömszakadtáig küzdeni. A magyar nemzet megtanult és tudott örködni afelett, nehogy könnyelmű „ugrással a sötétbe” megsemmisítse azokat az értékeket, amelyeket a parlamentarizmus tiszta bázisának fenntartása számára, jövő sorsának érdekében, biztosított. Magyarország sohasem zárkózott el a haladás követelményei elől, de mindig megfontoltan óvakodott a keserves áldozatok árán elért eredményeket a haladás divatos jelszavainak könnyelműen feláldozni.

Magyarország óvatossága talán kihívhatta a kritikát, de csak a rosszhiszeműség kritikáját, mert történelme egész irányának céltudatos-sága azt is megmutatta, hogy minden kicsinysége mellett ez az ország nem egyszer volt előharcosa oly nagy világeszméknek, amelyek győzelme vagy bukása nem lehetett közömbös a világ fejlődése szempontjából.

A háború utáni Európában az alkotmányos doktrína, amely sok száz éves fejlődésre tekinthet vissza, ma éli egyik legnagyobb válságát. Ebben a harcban Magyarország küzdelme a parlamentarizmus tiszta elvi alapjainak megmentéséért nem lehet közömbös az előtt az Európa előtt, amely egy áldemokrácia keserű csalódásai nyomán kelt diktatúrák kétséges útjai és a radicalismus aszkórájának lázas agóniái közt hanyódván, nem tudja megtalálni önmagát, történelmi értékeit, pár ezer éves kultúrájának célkitűzéseit.

